

mentacji dotyczącej ich życia. Na ponad 1000 spraw rozpatrywanych obecnie przez Kongregację Spraw Kanonizacyjnych zaledwie ok. 15% dotyczy osób świeckich. Dlatego też cenne są sugestie autora (s. 410-411) dotyczące zabezpieczania dowodów świętości osób żyjących współcześnie.

Na koniec należy wspomnieć, że omawiana praca jest napisana i wydana bardzo starannie. Jej język jest komunikatywny i zachęcający do czytania. Każdy chrześcijanin świadom swego powołania do świętości może w niej znaleźć coś dla siebie: jakiś wspaniały wzorzec osobowy lub aspekt osobowości świętego, który najbardziej nadaje się do zastosowania we własnym życiu. Rozprawa ta ma wielką wartość nie tylko dla naukowców, zwłaszcza kanonistów, teologów i historyków, lecz także dla szerokich rzesz czytelników, gdyż ukazuje – jak zauważa sam autor – „piękno i barwy życia duchowego świętych zatopionych w Bogu i jednocześnie zanurzonych w rzeczywistości tego świata”.

Ks. Ryszard Szychmiler

Ryszard S z t y c h m i l e r. *Doktryna Soboru Watykańskiego II o celach małżeństwa i jej recepcja w Kodeksie Prawa Kanonicznego z roku 1983*. Lublin Towarzystwo Naukowe KUL. 1993 ss. 522.

Publikacja pod powyższym tytułem wychodzi naprzeciw potrzebie jasnego określenia celowości małżeństwa. Określenie takie jest konieczne zwłaszcza obecnie, gdy zauważa się brak precyzji pojęć i rozprzestrzenianie się – także wśród katolików – relatywizmu moralnego. Troska o przyszłość społeczeństwa świeckiego oraz o przyszłość Kościoła nakazuje, aby ze szczególną uwagą przyjrzeć się zadaniom małżeństwa, które wynikają bezpośrednio z jego celów, a które określone zostały przez Stwórcę natury ludzkiej.

Omawiana praca została wydana u progu ogłoszonego przez ONZ i Ojca św. Jana Pawła II Międzynarodowego Roku Rodziny. Skonstruowana została w ten sposób, aby po przebadaniu bogatego materiału źródłowego dojść do jak najbardziej uzasadnionych opinii na temat celowości małżeństwa oraz wielorakich konsekwencji przyjęcia przez prawodawcę kościelnego określonej koncepcji celów małżeństwa. Rozprawa podzielona została na trzy jasno określone części.

W pierwszej części pracy (s. 23-192) przedstawiony został rozwój doktryny Kościoła, dotyczącej celów małżeństwa, w czasie prac Soboru Watykańskiego II. Wykorzystano tu bardzo bogaty materiał źródłowy (kilkudziesięciotomowa dokumentacja) z przygotowań i obrad tego Soboru. Część ta jest więc prezentacją formalnej i merytorycznej strony dochodzenia do uchwał soborowych dotyczących celów małżeństwa. Jest to ukazanie genezy nauczania o małżeństwie zawartego w uchwałach Vaticanum II. Autor dochodzi do wniosku, że przez cały okres prac soborowych problem celów małżeństwa, ich zakresu i hierarchizacji, był szeroko dyskutowany. W schematach i w dyskusji nie ma usystematyzowanych rozważań dotyczących wszystkich celów

małżeństwa. Znaczące wypowiedzi dotyczące tego zagadnienia zawarte zostały w różnych dokumentach. Najbardziej kontrowersyjnymi problemami były: znaczenie miłości małżeńskiej oraz hierarchizacja celów małżeństwa. Uzasadnione wydaje się stwierdzenie Autora, iż obie wyżej wymienione kwestie nie zostały w dokumentach roboczych Soboru ostatecznie rozstrzygnięte. Właściwe jest stwierdzenie, iż podczas debat soborowych dokonał się nie tyle gwałtowny przełom, co raczej nastąpiło powolne dojrzewanie sformułowań. Ciekawe jest spostrzeżenie Autora, że schematy przygotowane przez komisje przedsoborowe były tradycyjne, odpowiadające przedsoborowej mentalności biskupów i większości wiernych w Kościele. Schematy redagowane zwłaszcza po I i II sesji Soboru były raczej liberalne i ogólnikowe, co odpowiadało nielicznym ale aktywnym zwolennikom radykalnych zmian. Dopiero pod koniec Soboru, pod wpływem zdecydowanych żądań wielu ojców soborowych, komisje dopuściły sformułowania bardziej konkretne i zgodne z tradycją Kościoła. Dzięki przeprowadzonym badaniom możliwe stało się poznanie etapów i form redagowania soborowej nauki o celach małżeństwa, racji odrzucania lub akceptowania określonych propozycji, co pozwoliło właściwiej odczytać i lepiej zrozumieć sformułowania zawarte w samych uchwałach soborowych. Znajomość historii tekstu stanowi bowiem wielką pomoc w jego interpretacji.

Część druga pracy (s. 193-310) poświęcona jest analizie uchwał Soboru Watykańskiego II odnoszących się do celów małżeństwa. Przeprowadzone badania pozwalają na zrozumienie przyczyn często występującej w okresie posoborowym kontestacji nauczania Kościoła dotyczącego życia małżeńskiego i rodzinnego. W nauce Soboru o małżeństwie podkreślono znaczenie tradycyjnie podstawowych celów małżeństwa, jakimi są: zrodzenie i wychowanie potomstwa. Naukę tę jednak mocno osadzono w kontekście wymagań współczesnych, a w niektórych punktach także rozwinęto. W dokumentach Vaticanum II uwypuklono też te aspekty nauki o małżeństwie i jego celach, które dawniej były niezauważane lub niedoceniane. W ten sposób dokonało się uzupełnienie i pogłębienie dotychczasowej nauki Kościoła o małżeństwie i jego celach. Sobór podkreślił znaczenie takich wartości osobowych małżeństwa, jak miłość małżeńska, wspólnota życia, wzajemne doskonalenie się małżonków oraz ich wzajemne uświęcanie. Większość z tych wartości wchodzi w skład wprowadzonego przez Sobór pojęcia „dobra małżonków”. Sobór nie zamierzał zmieniać i nie zmienił istotowo tradycyjnej nauki o celach małżeństwa, lecz dostosował ją do współczesnej mentalności, ubogacił i pogłębił. Szczególnie uwzględniony został aspekt personalistyczny małżeństwa i pogłębiona nauka o miłości małżeńskiej. Ale nie pominięto jego ukierunkowania na potomstwo, gdyż każda prawdziwa miłość jest płodna. Sobór uwzględnił wyniki najnowszych dociekań naukowych dotyczących natury małżeństwa, poszerzył horyzonty spojrzenia na nie, a jednocześnie nie zagubił żadnego istotnego elementu małżeństwa, żadnej jego wartości czy ukierunkowania. Można stwierdzić, iż Sobór nie odrzucił nauki o hierarchii celów małżeństwa, która była wielokrotnie podkreślana w przedsoborowych dokumentach Magisterium Kościoła. Można zgodzić się z Autorem, iż Sobór nie zmienił zasadniczo tradycyjnej nauki Kościoła o celach małżeństwa, lecz wyraził ją w innych formułach, bardziej zrozumiałych współczesnemu człowiekowi. Dowartościował wyraźnie osobowe cele małżeństwa oraz miłość małżeńską.

Trzecia i zarazem ostatnia część rozprawy (s. 311-460) przedstawia proces formułowania i analizę dotyczących celów małżeństwa norm prawnych zawartych w nowym

Kodeksie Prawa Kanonicznego oraz konsekwencje przyjęcia nowej koncepcji tych celów. Analiza tworzenia norm zawartych w KPK z 1983 r. prowadzona jest pod kątem recepcji uchwał soborowych odnoszących się do celów małżeństwa. Interesujące jest przedstawienie rozwoju koncepcji prawnych dotyczących celów małżeństwa w schematach Papieskiej Komisji do Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego. Komisja ta rozstrzygała w sposób precyzyjny różne wątpliwości i podejmowała decyzje mające wielkie znaczenie dla kodyfikacji kanonicznego prawa małżeńskiego.

W obszernym rozdziale drugim ostatniej części pracy autor przedstawił normy prawne dotyczące celów małżeństwa, które zawarte są w Kodeksie Prawa Kanonicznego ogłoszonym przez Jana Pawła II w 1983 r. Sformułowania te stanowią przekład nauki Soboru Watykańskiego II o małżeństwie chrześcijańskim na język prawa. Chociaż nauka ta została wzbogacona późniejszymi dokumentami i dyskusjami, to pozostaje fundamentem norm zawartych w nowym Kodeksie. Nowy KPK nie zawiera specjalnego kanonu o celach małżeństwa. Podaje natomiast definicję małżeństwa, której brakowało w poprzednim Kodeksie. Cele małżeństwa są tak ściśle związane z istotą małżeństwa, że w definicji małżeństwa musiały być wyrażone. Cele małżeństwa określa Autor jako element w pewnym sensie metajurydyczny. Wprost nie należą one do istoty małżeństwa, gdyż czasem bywają nieosiągalne, a małżeństwo mimo to jest ważne. Analiza norm nowego Kodeksu daje podstawę do stwierdzenia, że cele te są traktowane mniej biologicznie a więcej personalistycznie. Można więc uznać, iż koncepcja celów małżeństwa została w nowym prawie częściowo zmieniona. Dotyczy to zwłaszcza zakresu celów osobowych, a pośrednio także hierarchii celów małżeństwa.

Na podstawie przeprowadzonych analiz Autor zdecydowanie odrzuca opinię, według której nowy KPK nie określa celów małżeństwa. Wykazuje, że cele małżeństwa wskazane zostały nie tylko w kan. 1055 § 1, lecz także w kan. 1125 n. 3 i kan. 1061 § 1. Dlatego też należy przyjąć, iż według obowiązującego Kodeksu Prawa Kanonicznego małżeństwo ma na celu dobro obojga małżonków, dobro ich dzieci i dobro społeczeństwa.

W ostatnim rozdziale pracy przedstawione zostały konsekwencje wynikające z przyjęcia przez Sobór i potwierdzenia w KPK z 1983 r. nowej koncepcji celów małżeństwa. Omówione tu zostały konsekwencje prawne, pastoralne i legislacyjne. Konsekwencje te są dość liczne i znaczące. W dużym stopniu są to wnioski wysnute z różnych norm kodeksowych i pozakodeksowych. Przeprowadzone przez Autora rozważania doprowadziły go do wniosku, że najwyższy prawodawca kościelny nie tylko formułuje określone przez Stwórcę cele małżeństwa, lecz ponadto w licznych normach zabezpiecza właściwą ich realizację.

Wyniki przeprowadzonych przez Autora badań spełniają kilka funkcji. Pierwszą z nich jest wypełnienie poważnej luki we współczesnej kanonistyce. Dla prawidłowych badań szczegółowych w dziedzinie najnowszego prawa małżeńskiego konieczne jest bowiem dokładne określenie istotnych elementów małżeństwa, czego nie można uczynić bez zbadania i określenia jego celowości. Ponadto wyniki te pomogły zająć Autorowi własne stanowisko w sporze, jaki zarysował się między kanonistami niemieckimi i holenderskimi a włoskimi, polskimi i hiszpańskimi na temat celów małżeństwa. Po trzecie wreszcie, osiągnięte w pracy wyniki mają poważne znaczenie dla praktyki sądowej. Wskazane zostały przez Autora konsekwencje dotyczące ważności zawiera-

nych małżeństw. jakie mogą wynikać z różnych postaw nupturientów wobec celów małżeństwa.

Wyniki badań Autora pomagają również ustalić program przygotowania do małżeństwa i życia rodzinnego. W pracy określono bowiem, jakie cele małżeństwa są tak istotne, że powinny być realizowane w każdym małżeństwie. Ponadto wyniki te ułatwiają sędziom orzekanie w sprawach małżeńskich.

Na doniosłość problematyki podjętej przez Autora wskazują słowa zawarte w *Gaudium et spes*: „Szczęście osoby i społeczności ludzkiej oraz chrześcijańskiej wiąże się ściśle z pomyślną sytuacją wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej” (nr 47). Z lektury pracy wynika, że intencją Autora było również wspomnienie współczesnych małżeństw i rodzin w przełamaniu nękającego je kryzysu. Przeprowadzone ustalenia w zdecydowanej części odnoszą się nie tylko do małżeństw katolickich lub chrześcijańskich, lecz także do wszystkich małżeństw. Autor starał się bowiem dotrzeć do modelu małżeństwa określonego przez naturę ludzką, a ostatecznie przez jej Stwórcę. W tym leży szczególna wartość podjętych badań i osiągniętych wyników. Z tych względów sędzę, że lektura tej pracy może być wielce przydatna nie tylko kanonistom zajmującym się badaniami naukowymi, ale również sędziom trybunałów kościelnych i duszpasterzom.

Ks. Józef Krukowski

Reinhold S e b o t t. *Das neue Ordensrecht. Kommentar zu den Kanones 573-746 des Codex Iuris Canonici*. Kvelaer 1988 ss. XI + 205.

W krajach języka niemieckiego w stosunkowo krótkim czasie od promulgacji Kodeksu Prawa Kanonicznego ukazał się już trzeci komentarz do obowiązującego prawa kanonicznego. W przeciwieństwie do dwóch poprzednich (R. H e n s e l e r. *Ordensrecht*. Odb. z: *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici. Sonderausgabe in Verbindung mit der Vereinigung Deutscher Ordensobern*. Essen 1987; B. P r i m e t s h o f e r. *Ordensrecht auf der Grundlage des Codex Iuris Canonici 1983 unter Berücksichtigung des staatlichen Rechts der Bundesrepublik Deutschland, Österreichs und der Schweiz*. 3. Aufl. Freiburg i. Br. 1988), które można uznać za typowe opracowania naukowe, recenzowany komentarz R. Sebotta w myśl wypowiedzi samego Autora (s. VII) wyrósł na gruncie potrzeb praktycznych i ma im służyć. Sebott zastosował metodę komentowania kolejnych kanonów, stosując ściśle układ przyjęty w KPK. W stosunkowo szerokim zakresie, jak sam przyznaje, korzysta z dekretu Soboru Watykańskiego II „O przystosowanej odnowie życia zakonnego” (*Perfectae caritatis*), ponieważ stanowi on źródło doktrynalne i normatywne licznych kanonów aktualnego prawa zakonnego, a także, aby ustrzec się przed kazuistyczną wykładnią norm, zagrażającą prawu kanonicznemu, jeżeli przy jego interpretacji nie uwzględnia się dorobku myśli teologicznej.

Na komentarz Sebotta składają się: spis treści, przedmowa, wykaz skrótów, tekst łaciński i niemiecki poszczególnych kanonów oraz komentarz do nich, skorowidze